

## Doporučení pro vícejazyčné žáky se SVP

META, o.p.s. při svém poradenství pro rodiny s migrační zkušeností i při podpoře pedagogům vzdělávajících vícejazyčné děti a žáky (dále jen děti) čím dál častěji naráží na velmi obtížně řešitelné situace týkající se interdisciplinarity. Mezi vícejazyčnými dětmi jsou pochopitelně i ty, které kromě nedostatečné znalosti vyučovacího jazyka a odlišné kulturní zkušenosti mají zdravotní znevýhodnění, postižení či náročné chování.

Ačkoliv se na ně vztahují ustanovení v legislativě a mají nárok na podpůrná opatření, zásadním způsobem chybí odborné zázemí pro takto interdisciplinární přístup. Školská poradenská zařízení toto téma akcentují dlouhodobě a z těch důvodů také částečně vzniklo Metodické doporučení pro poskytování služeb školských poradenských zařízení žákům s nedostatečnou znalostí vyučovacího jazyka (a z odlišného kulturního prostředí)<sup>1</sup>. Ačkoliv tento materiál dává základní přehled a orientaci a tím sjednocuje zejména diagnostické postupy, pedagogům i pracovníkům ŠPZ chybí hlubší odborné uchopení, včetně konkrétních postupů při podpoře dětí s kombinací znevýhodnění.

S příchodem vysokého počtu nově příchozích dětí z Ukrajiny se obáváme, že tento systémový nedostatek bude opět intenzivněji viditelný a bude výrazně komplikovat vzdělávací proces nejen těchto dětí. Zároveň bude z důvodů válečné traumatizující zkušenosti potřeba více intervencí ve školách, na něž chybí odborníci i personální kapacity.

Z výše zmíněných důvodů jsme sepsali následující doporučení, která jsme diskutovali s vybranými ŠPZ.

### Hlavní otázky a výzvy k řešení:

- Zásadní stále zůstává otázka **duality systému podpory z § 20 a § 16**. Do budoucna je potřeba jazykovou podporu zcela nechat bez nutnosti vyšetřování v ŠPZ<sup>2</sup>. Zatím ale není možné vyloučit podporu z § 16, protože podpora z § 20 nezahrnuje všechny potřebné vícejazyčné děti a nejedná se o podporu dlouhodobou (12 měsíců vs. potřeba podporovat až 5-10 let).
- Stávající kapacity ŠPZ nemohou stačit počtu nově příchozích. Je proto potřeba **nastavit systémově spolupráci s vícejazyčnými odborníky a jejich financování** (UA nebo RU mluvícími, popřípadě pro další vícejazyčné žáky). V poradnách je potřeba umožnit zaměstnání psychologů a psycholožek z Ukrajiny (nebo alespoň na nejvíce exponovaných pracovištích), kteří mohou nově příchozí žáky podpořit v jejich mateřském jazyce (především z hlediska práce s traumatem), případně u nich diagnostikovat přidružené typy znevýhodnění bez jazykové bariéry. ŠPZ by potřebovaly seznamy vícejazyčných odborníků (kliničtí psychologové, kliničtí logopedi, psychiatři).

Související otázky:

- Za jakých podmínek mohou poradny využívat vícejazyčné odborníky? Kdo je bude financovat?
- Kdo bude mít na starosti „registr“ vícejazyčných odborníků, kdo bude nostrifikovat diplomy?
- Kdo zajistí rozvoj češtiny těchto odborníků a jaká bude vstupní, potřebná úroveň znalosti češtiny pro poskytování konzultací? (není možné nechat na ŠPZ)

<sup>1</sup> Dostupné na <https://www.msmt.cz/file/56095?lang=1>.

<sup>2</sup> Více ve strategickém cíli č. 3 v Strategické cíle pro jazykovou přípravu a rovné příležitosti pro roky 2021–2022 dostupné na [https://cloud.meta-ops.eu/wp-content/uploads/2021/02/meta\\_policy-paper\\_2021.pdf](https://cloud.meta-ops.eu/wp-content/uploads/2021/02/meta_policy-paper_2021.pdf).

- Jak zajistit regionální pokrytí? Tlumočení? Překlady?
- Kdo bude mít na starosti systematickou podporu a školení vícejazyčných odborníků (informace o systému českého školství, platné legislativě vč. metodik, informace o diagnostických postupech a materiálech platných v ČR, jednotný systém předávání aktualizovaných informací)?
- Jaký je postup v uznávání (zdravotní) dokumentace dětí z Ukrajiny (dalších států) - validace českým odborníkem? Soudní překlad? Financování s tím související? Případně jak postupovat v situacích, kdy dokumentace není k dispozici?
- Psychologové z PPP se shodují, že za pomoci neverbálních sub-testů z běžně používaných diagnostických nástrojů jsou schopni udělat *orientační* psychologické vyšetření, které je pro stanovení podpůrných opatření dostatečné. Poradnám **ale chybí nástroje na speciálně-pedagogické vyšetření** (schopnost čtení, psaní, percepce u dětí s neznalostí/nedostatečnou znalostí jazyka).
- Pedagogicko-psychologické poradny potřebují **pravidelnou metodickou podporu a sdílení zkušeností** s podporou vícejazyčných dětí. Osvědčilo se v PPP stanovit pozici koordinátora a zajistit jeho financování.
- Zásadním způsobem chybí **sdílená expertíza práce s vícejazyčnými dětmi se zdravotním postižením a znevýhodněním** (viz činnost SPC) či s náročným chováním. ŠPZ i školy se potřebují společně interdisciplinárně potkávat a diskutovat řešení, sdílet postupy a pomalu budovat expertízu. Chybí odborné zázemí v NPI i na pedagogických VŠ. Toto je potřeba iniciovat a adresovat zaměřením výzvy, financováním atd.
- Principiální je podpora v rámci školy. Z důvodu kapacit ŠPZ je potřeba **budovat expertízu přímo na školách**. Systémové řešení je snížit přímou pedagogickou činnost metodika prevence a výchovného poradce a zvýšit tak možnost pracovat s dětmi (nejen) z Ukrajiny. Ideálně pak umožnit prostřednictvím vícejazyčných expertů řešit potřebu krizové intervence v rámci školy.
- V rámci OP JAK je sice možné posílit činnost ŠPP, ne všechny školy ale zvolí tuto personální šablonu, nebo budou mít vhodného experta. Systémové řešení je **zajistit regionální dostupnost expertů** sdílením těchto pozic (v rámci kraje, MAP, ORP).
- Nedostatečná je i nabídka **metodické podpory pedagogů a asistentů pedagoga a jejich vzdělávání** při práci s vícejazyčnými dětmi se SVP, kapacity PPP na to nestačí a mnohde chybí i expertíza (viz výše).
- Zásadní je také **komunikace s rodiči/zákonnými zástupci o systému péče o děti se SVP**, motivace ke spolupráci se ŠPZ, odstraňování bariér. Při komunikaci speciálních vzdělávacích potřeb se významně projevuje kulturní odlišnost a odlišný přístup k duševnímu zdraví napříč kulturami. I zde je důležité vzdělávání a metodická podpora především pedagogů. Co je potřeba srozumitelně komunikovat:
  - jak funguje systém podpory v ČR (SVP není stigma a neznamená nepřijetí do běžné školy, jak vypadá zpráva z PPP a k čemu slouží),
  - informace, na co mají nárok pro své děti, jaký je přínos pro všechny,
  - informace o možnostech překladů, tlumočení,
  - informace v jazyce, kterému rodiče rozumí - letáky, propagace, jednotné informace na webu,
  - kdo, jak, kde komunikuje (školy, poradny, NPI, MŠMT).

- Pro **přetížené poradny od září 2022** by bylo vhodné navýšit úvazek sociálních pracovníků, kteří jsou prvním kontaktem s rodinami. Dále pak umožnit zaměstnávání také pedagogických pracovníků s nižšími nároky na kvalifikaci. Pedagogický pracovník může pomoci odbornému pracovníkovi nastavit správně podpůrná opatření z hlediska vyučování ve škole, s žákem může např. probírat styly učení apod.
- Jak mají školy postupovat v případech, kdy některé **PPP odmítají vyšetření vícejazyčných dětí**? Jaké mají školy nástroje, pokud nechtějí podat stížnost (spolupráce s PPP je často jinak funkční, obava o narušení vzájemných vztahů)?